

SAVA BABIČ

Hamvas Béla fényképe

Hamvas Béláról kevés fénykép maradt ránk. És alig akad néhány jó minőségű és használható. De – talán éppen ezért – kivétel nélkül mind megrendítők. Minden rendelkezésemre álló képet átadtam a kiadónak, hogy azok közül válasszának hármat, a *Válogatott művek* mindegyik kötetébe egyet-egyet. Ennek ellenére – habár mindegyiket ismertem, átvizsgáltam, elmélyülve Hamvas alakjában – engem is meglepett az a kép, amely a *Patmosz* c. esszékötet elejére került.

Hamvas fényképe abból az időszakból, amikor a *Patmoszt* írta:

A segédmunkás („raktáros”) munkahelyén, a vízerőmű építésénél, „a nép szebb jövőjéért és boldogulásáért vívott harc” helyszínén. Munkásbarakk, tele szerszámokkal, amelyeknek a neve vagy túl közönséges, vagy ellenkezőleg: olyan szakkifejezés, amit nem is értünk. Az ajtóban, az ajtófélfának támaszkodva, meggömbülve – Hamvas Béla. Vagy az ajtófélfára görbe, és Hamvas az egyedüli, aki itt egyenesen áll? Munkásruhában van, korhú öltözékben. Mögötte a barakkban sötét van, de annyira, hogy nem is látszik: Hamvas kopasz, vagy franciasapkában van? Ebben a kátrány-szerű sötétben egyedül Hamvas arca ragyog: ő az, aki mindennel tisztában van.

Mellette a fekete falon fehér tábla, rajta fekete betűkkel: „Tilos a dohányzás!” – alatta a civilizáció egyetlen jele, a tábla alá támasztott kerékpár hátsó kereke – a kerékpáré, amellyel kényelmesen elkarikázhatnánk a nagyvilágba. A fénykép legszembetűnőbb részlete: a deszkaajtó struktúrája; a korszakra jellemző komfort: egy kisablakos ajtó, tágra nyitva a világra, és berácsozva. A rács (szürkésfekete), az ajtóra, illetve a földre vetődő árnyéka ősi mágikus jelet alkotnak – egyenlő oldalú háromszöget.

Hamvas Béla és az ajtó egyensúlyban vannak. A tiltás fehér táblája és az ajtó világos deszkái – a mérleg két tálcaja – között mint a világ tengelye áll Hamvas Béla.

A *Patmosz* ezen kiadásában (*Centar za Geopoetiku* kiadó) a fekete-fehér fénykép nagy formátumú fehér lapon van, a fénykép feketesége ezzel kozmikusává válik: Hamvas Béla lebeg a napfényes kozmikus térben, körülötte még hatalmasabb fehérség, ami áterjed az előző oldalra is. Ezen a párhuzamos oldalon, a „Tilos a dohányzás!”-táblát ellensúlyozva,

szintén betűk: „Az *Európai Gondolat* kiadása”. Ezen kiadásban jelent meg három vasos kötete annak az embernek, aki az összehátrált barakk ajtajában áll.

Fekete, sötétszürke, világosszürke (fehér!) a hatalmas fehérségben – a rendkívüli értékeket hordozó könyv elején. Hogyan békéljünk meg a szerző fényképével, és hogy hozzuk kapcsolatba az esszékkel?

A kép színe nem szürke (fekete, fehér), hanem hamu-szerű (mint a gyümölcs hamvassága)... A hamvas szó a hamuból származik, Hamvas hamu-könyvei új életre kelnek.

Vajon ezt érezte meg jó intuícióval a könyv grafikai szerkesztője (M. M. Crni), vagy valaki megsúgta neki, lefordította szerbere, hogy mit jelent magyarul Hamvas neve, s ezért állította tökéletes egységbe Hamvas válogatott műveinek szerb kiadását: fekete, sötétszürke, világosszürke a borítójuk – valójában mind hamuszürke, *Hamvas*.

Varga Piroska fordítása

